

UDK 368.18
izvorni znanstveni rad
primljen 7. lipnja 2000.

Dr. sc. Vesna MARKIĆ, docent,
Pravni fakultet u Mostaru

POVIJESNI I USPOREDNI PRIKAZ OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

U današnje vrijeme brzih strojeva institut osiguranja od odgovornosti ima veliko značenje jer pruža osiguranje onim osobama koje svojim djelovanjem mogu oštetiti tuđe stvari ili osobe. Štete trećim osobama najčešće nastaju kao posljedica organiziranja gospodarske djelatnosti ili uporabe brzih prometnih sredstava. Današnji život je nezamisliv bez osiguranja od odgovornosti jer je on jedan od elemenata razvoja gospodarstva.

U ovom radu autorica daje povijesni prikaz instituta osiguranja od odgovornosti, navodeći prve zakone koji su normirali ovaj institut, u svijetu i kod nas. U drugom dijelu rada ona daje lepezu europskih zakona koji reguliraju osiguranje od odgovornosti, zaključujući da izloženi tekstovi ukazuju na činjenicu da je institut osiguranja od odgovornosti opće-prihvaćen u zakonodavstvu modernih zemalja.

1. U V O D

Osiguranje od odgovornosti je relativno novi vid osiguranja. Ono se javlja na određenu stupnju razvoja društva, kad dolazi do naglog razvoja i sve veće uporabe strojeva u svakidašnjem životu. Taj nagli razvoj društva, u domeni pravne znanosti, urodio je pojavom objektivne odgovornosti.

Određeni društveni odnosi doveli su do proširenja temelja odgovornosti jer se u novim uvjetima, prigodom nastanka štete, krivnja učinitelja sve teže mogla dokazati. Dolazi do sve složenijih odnosa i situacija u kojima nastaju štete i bez krivnje učinitelja. Štete su često velike po svom opsegu, te je u domeni ekonomskih odnosa uočena sve češća insolventnost odgovorne osobe. Katkad nije društveno opravdano naplaćivati štetu samo od štetnika jer on najčešće vrši društveno korisnu djelatnost, a nije ni pravično jer šteta nekad nastaje bez njegove krivnje. Tada se javlja osiguranje od odgovornosti kao novi institut koji uvodi socijalizaciju odgovornosti, jer se teret odgovornosti za pojedina djelovanja prebacuje na širi krug osoba koje se bave opasnom djelatnošću. Ta socijalizacija odgovornosti uvodi mogućnost potencijalnim štetnicima da, plaćajući premiju osiguranja, dobiju potrebnu sigurnost i slobodu u vršenju svoje djelatnosti. S druge strane, oštećena osoba stječe plaćaoa, često platno sposobnijeg od učinitelja.

Osiguranjem od odgovornosti osiguratelj preuzima na sebe imovinske posljedice štetnog događaja, a osiguranici, plaćanjem premije osiguranja, oslobađaju se obveze snošenja imovinskih posljedica djelovanja koja mogu izazvati štete trećim osobama.

Prije nego pređemo na povijesni i usporedni prikaz osiguranja od odgovornosti korisno je prisjetiti se definicije ovog instituta, koja glasi: "Osiguranje od odgovornosti, kao posebna vrsta osiguranja, jest zakonom ili ugovorom uređen skup pravnih odnosa između tri osobe: osiguratelja, koji pruža osiguraniku pravnu zaštitu glede obrane od neutemeljenih ili pretjeranih zahtjeva za naknadu štete od strane oštećenika i do osigurane svote nadoknađuje iznos koji je osiguranik obavezan platiti trećim osobama u svezi sa svojom odgovornošću pokrivenom osiguranjem; osiguranika, koji se uplatom premije osiguranja oslobađa štetnih posljedica imovinskopravne odgovornosti, i oštećene osobe, kojoj se naknadom iz osiguranja vrši obeštećenje ako zbog nastupanja osiguranog slučaja pretrpi štetu."

2. POVIJESNI PRIKAZ OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

2.1 Razvoj osiguranja od odgovornosti u svijetu

Osiguranje od odgovornosti nema tako dugu tradiciju kao neke druge grane osiguranja. Dugo su vremena zapreka pojavi i širenju osiguranja od odgovornosti bila dva temeljna načela: jedno općeg značenja, po kome ne postoji odgovornost bez krivnje (subjektivna odgovornost) i drugo načelo, specifično za pravo osiguranja, po kojem je osiguratelj oslobođen obveze ukoliko je nezgoda prouzročena krivnjom ili namjerom osiguranika.¹

Iako je razvoj osiguranja od odgovornosti kao jedne od najmlađih grana osiguranja u svezi s XIX. stoljećem, već ranije u Francuskoj susrećemo neke pojavne oblike ovog osiguranja. Tako je 1681. donošenjem "Ordonance de la Marine Marchande" omogućeno brodovlasnicima da se osiguraju od tzv. rizika baraterije. To je zapravo osiguranje od štete koju vlasniku broda prouzroče svojom krivnjom kapetan broda ili članovi posade. Kasnije je to osiguranje prošireno i na štete koje bi trećim osobama mogli nanijeti kapetan broda ili članovi posade. Code de Commerce usvaja ovo rješenje i regulira ovo osiguranje u članku 353.

Kopneno osiguranje od odgovornosti vezano je za "Compagnie royale d'assurance" koja 1786. godine počinje zaključivati ugovore o osiguranju od odgovornosti zakupca prema vlasniku ili trećoj osobi u slučaju požara na određenoj nekretnini.

Dvadesetih godina prošlog stoljeća nastaju i prva osiguravajuća društva koja se bave isključivo osiguranjem od odgovornosti, i to u početku osiguravaju samo vlasnike kola i konja za slučaj nesreće prouzročene trećoj osobi.

Premda je životna stvarnost nametnula potrebu usvajanja instituta osiguranja od odgovornosti, sudska se praksa dosta kolebala u priznanju ovog osiguranja. Tako je trgovački sud u Seini 26.10.1842. godine poništio ugovor o osiguranju od odgovornosti od nesreće prouzročene trećoj osobi konjima i kolima osiguranika, pozivajući se na članke 1131. i 1133. Građanskog zakona. Sud je smatrao da je obveza osiguratelja suprotna javnom poretku.²

¹ Nicola Gasperoni, *Assicurazioni contro la responsabilita civile*, Novissimo Digesto Italiana, Torino 1968., tom VII, str. 1210.

² Emil Spilrein, *Le Contract D'assurance de Reponsabilite Civile*, Paris 1934., str. 83.

S vremenom je došlo do usvajanja drukčijeg rješenja u sudskoj praksi. U povodu spora o osiguranju od odgovornosti, koji se vodio u Parizu 1845. godine, organizirano je savjetovanje s najznačajnijim pravnicima tog vremena. Oni su odlučivali o valjanosti osiguranja od odgovornosti, zaključivši da je osiguranje od odgovornosti od najamnog rizika, koje je u to vrijeme bilo obuhvaćeno u policama za zaštitu od požara, dopušteno.³ To mišljenje usvojio je i Pariški sud i svojom presudom od 1. 7. 1845. udario temelje usvajanju i afirmaciji instituta osiguranja od odgovornosti u Trgovačkom pravu.

Francuska je 1930. godine donijela zakon o osiguranju u kome su određene odredbe posvećene osiguranju od odgovornosti.

U Njemačkoj je 7. 6. 1871. godine donesen zakon o pooštrenoj odgovornosti za štetu nastalu u poduzećima s izvjesnim opasnim pogonima. Na temelju tog zakona su poduzetnici željeznica, rudnika, tvornica, kamenoloma odgovarali oštećenom bez obzira na postojanje njihove krivnje. Nametnula se potreba osiguranja od odgovornosti tih poduzetnika. "Sam zakon je poticao zaključivanje osiguranja od odgovornosti time što je predvidio spojeno osiguranje od nesretnih slučajeva i osiguranje od odgovornosti koje se moglo zaključiti bilo kao osiguranje od nezgode radnika, bilo kao osiguranje od odgovornosti poslodavca."⁴ U Stuttgartu 1874. godine susrećemo prvog osiguratelja od odgovornosti koji je uveo osiguranje od odgovornosti poduzetnika.

Nakon 1884. godine osiguranje od odgovornosti u Njemačkoj zapada u krizu jer je uvedeno obvezno javno-pravno osiguranje radnika od nezgode, tj. socijalno osiguranje. Nakon toga postupno se razvilo osiguranje od odgovornosti liječnika, ljekarnika, gostioničara, zemljoradnika, kućevlasnika i slično.

Sve do 1889. godine osiguranje od odgovornosti pokrivalo je samo štete nastale zbog smrti ili tjelesne povrede. Tada je u osiguranje od odgovornosti uvedena mogućnost osiguranja od šteta koje osiguranik prouzroči trećim osobama na njihovim strojevima. Njemačka je 30. 5. 1908 donijela Zakon o osiguranju normirajući osiguranje od odgovornosti u člancima 149. do 158.

Pod utjecajem njemačkog prava u Austro-Ugarskoj je 5. 3. 1869. donesen zakon koji je normirao odgovornost za štete nastale na željeznici, u rudniku, tvornici, a imao je za posljedicu iznimno širenje osiguranja od odgovornosti. Zbog toga 23. 12. 1917. godine usvojen je Zakon o ugovoru o osiguranju, koji je u Austriji bio na snazi do 1. 5. 1945. godine.

I u talijanskom pravu pojava osiguranja od odgovornosti u svezi je s pomorskim pravom. Najraniji primjer gdje se u određenu obliku moglo sresti osiguranje od odgovornosti bio je obveza osiguratelja da odgovara za štetu koju osigurani brod nanese drugom brodu u luci. Radilo se o čisto sporednoj klauzuli ubačenoj u policu pomorskog osiguranja.⁵

³ Emil Spilrein, op. cit. str. 84.

⁴ Predrag Šuleić, *Osiguranje od građanske odgovornosti*, Beograd 1967., str. 19.

⁵ Nicola Gasperoni, op. cit. str. 1210.

Italija nije donijela poseban zakon o osiguranju, već osiguranje uopće, a u tome sklopu i osiguranje od odgovornosti regulira u knjizi IV. Talijanskoga građanskog zakonika.

Prvi oblici osiguranja od odgovornosti u praksi osiguravajućih društava u Engleskoj dovode se u vezu s djelovanjem Carriage Insurance Company, osigurateljem koji je od 1872. godine zaključivao ugovore o osiguranju od odgovornosti za štete koje su nastajale uporabom kola.

Snažno sredstvo u borbi za zaštitu osoba koje su ozlijeđene na radu bio je Workmen's Compensation Act iz 1897. godine, zasnovan na načelima koja su značila novinu u Engleskom pravu. Oštećeni nije morao dokazivati da je poslodavac prekršio odredbe o njegovim obvezama prema uposlenom, već se naknada isplaćivala automatski kad god se radilo o nesreći u svezi sa zapošljavanjem. Ova naknada je, dakle, bila neovisna od krivnje.⁶ Bila je to važna stepenica ka uvođenju i razvoju osiguranja od odgovornosti.

2.2. Razvoj osiguranja od odgovornosti u našim krajevima

Visok stupanj razvoja gospodarstva i prometa, koji se javlja kao preduvjet za nastanak i širenje osiguranja od odgovornosti, u našim se krajevima ostvario znatno sporije nego u drugim dijelovima Europe. Zato se potreba reguliranja odnosa u svezi s osiguranjem od odgovornosti javlja nešto kasnije nego u drugim, razvijenim zemljama. Kako su naši krajevi tijekom XIX. i početkom XX. stoljeća bili u sklopu različitih država i pod utjecajem različitih pravnih sustava, to pravne norme koje reguliraju odnose u osiguranju od odgovornosti nisu u svim krajevima donesene u isto vrijeme.

Prvi zakon koji je u našim krajevima regulirao neka pitanja osiguranja od odgovornosti bio je austrougarski Zakon o jamčenju za štete prouzročene uporabom motornih vozila, od 9. 7. 1908. godine. Ovaj se zakon primjenjivao samo u Sloveniji i Dalmaciji od krajeva južnoslavenskih naroda koji su tada bili sastavni dio Austro-Ugarske. Kada je 1917. godine Austro-Ugarska donijela Zakon o ugovoru o osiguranju, posvetivši osiguranju od odgovornosti članke 120.-129., ovaj je pravni režim zaživio i u Dalmaciji i Sloveniji, te se zakon u tim krajevima primjenjivao sve do raspada Austro-Ugarske.

Novonastala Kraljevina Jugoslavija je bila pretežito poljoprivredna zemlja s veoma slabo razvijenom industrijom, tako da nisu postojali temeljni preduvjeti za razvoj instituta osiguranja od odgovornosti. Tek 1930. godine donesen je Zakon o poduzećima za redoviti ili povremeni prijevoz putnika i robe motornim kolima, koji prvi put na cijelom prostoru bivše Jugoslavije uvodi institut obveznog osiguranja putnika i drugih osoba u javnom prometu. Obveza prijevoznika da osigura putnike protiv povreda i šteta koje bi pri prijevozu putnika bile učinjene njima ili drugim osobama sadržana je i u Zakonu o radnjama iz 1931. godine. Ovaj je pravni režim bio dopunjen odgovarajućim pravilnikom i uredbom iz 1932. godine. Uskoro je

⁶ Cannar Keneth, *Liability Insurance Law*, London 1983. str. 9.

propala Kraljevine Jugoslavije i u našim se krajevima razmahao Drugi svjetski rat koji je uništio ionako slabo razvijeno gospodarstvo i mnoga druga materijalna dobra, tako da je trebalo ulagati golema nastojanja u jačanje materijalne osnove gospodarskog i društvenog života na našim prostorima. Neposredno nakon rata u domeni osiguranja formira se Državni osiguravajući zavod sa sjedištem u Beogradu, koji je odigrao važnu ulogu u razvoju osiguranja.

Prve norme koje u novoj državi reguliraju osiguranje od odgovornosti i kod nas su u svezi s prometom, djelatnošću u kojoj nastaju štete češće i više nego u drugim djelatnostima. Najprije je regulirano osiguranje od odgovornosti željeznice tako što je 3. 10. 1947. godine donesena Uredba o obveznom osiguranju svih pošiljaka koje se predaju na prijevoz Jugoslavenskoj državnoj željeznici. Kasnije su donesene naredbe koje proširuju zaštitu putnika u unutarnjoj plovidbi, u javnom autoprometu te u pomorskom prijevozu.

Važan korak u razvoju instituta osiguranja od odgovornosti u FNRJ bio je donošenje Naredbe o određivanju rizika od kojih je gospodarska organizacija dužna osigurati osnovna i obrtna sredstva i sredstva zajedničke potrošnje.⁷ Ova naredba obvezuje gospodarske organizacije na osiguranje od čitavog niza rizika, među kojima je rizik od odgovornosti proistekle iz držanja i uporabe: a) motornih vozila na suhom, b) zrakoplovnih sredstava, c) prekomorskih brodova. Na temelju postojećih propisa Direkcija DOZ-a je donijela svoja pravila, koja su bila jedinstvena za cijelu zemlju. Među ostalim, donesena su i pravila za osiguranje od šteta zbog zakonske odgovornosti.

Sukladno promjenama u političkom i pravnom sustavu, a time i u sustavu osiguranja, Skupština Jugoslavenske zajednice osiguranja je 1964. donijela Pravila za osiguranje od odgovornosti.⁸ Članak 1. stavak 1. Pravila glasi: "Osiguratelj je u obvezi nadoknaditi štetu po osnovi utemeljenih odštetnih zahtjeva, kao i poduzeti obranu pretjeranih ili neutemeljenih odštetnih zahtjeva koji bi se mogli postaviti protiv ugovarača osiguranja ili osigurane osobe na osnovi pravnih pravila o odgovornosti za štetu zbog događaja koji bi imao za posljedicu smrt, povredu tijela ili zdravlja neke osobe ili oštećenje odnosno uništenje nečije stvari." Donesene su odredbe o osiguranju od odgovornosti za pojedine izvore opasnosti, predviđajući preko dvadeset slučajeva vršenja djelatnosti ili uporabe stvari iz koje, djelatnosti ili uporabe, može proisteći odgovornost osiguranika. Tako se otvara mogućnost osiguranja od odgovornosti liječnika, zubara, veterinar, ljekarnika i drugih djelatnika čija djelatnost može nanijeti štetu klijentima ili trećim osobama.

Dvadeset godina nakon konstituiranja FNRJ donesen je Zakon o obveznom osiguranju imovine i osoba.⁹ On u prvom članku utvrđuje da se obvezno osiguravaju: a) sredstva u društvenom vlasništvu kojima upravljaju radne i druge organizacije i državni organi, b) putnici u javnom prijevozu, posade zrakoplova i profesionalni vatrogasci, od posljedica nesretnog slučaja i c) korisnici, odnosno vlasnici motornih vozila i zrakoplova, za štete pričinjene trećim osobama. Zakon je uveo jednu novinu

⁷ Službeni list FNRJ broj 14/58.

⁸ Službeni list SFRJ broj 31/64.

⁹ Službeni list SFRJ broj 15/65.

tako što je u članku 4. predvidio mogućnost da oštećeni putnik ili treća osoba traži naknadu od osiguravajuće organizacije i u slučaju kad nije zaključen ugovor o osiguranju od odgovornosti vlasnika, odnosno korisnika motornog vozila. U tom slučaju štetu nadoknađuje osiguravajući zavod na čijem teritoriju je šteta nastala.

Nakon ustavnih promjena izvršenih 1974. godine Skupština SFRJ je donijela Zakon o osnovama sustava osiguranja imovine i osoba,¹⁰ na osnovi kojeg su republike i pokrajine donijele svoje zakone. Tako je BiH donijela Zakon o osiguranju imovine i lica,¹¹ a Hrvatska Zakon o osiguranju imovine i osoba.¹²

Kao rezultat dugogodišnjeg rada jugoslavenskih teoretičara i praktičara izrađen je, a potom i usvojen, Zakon o obveznim odnosima.¹³ On je regulirao široko područje obveznih odnosa, koja je ranije bilo regulirano Pravnim pravilima na temelju Zakona o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. 4. 1941. godine i za vrijeme neprijateljske okupacije. Zakon je posebno mjesto dao ugovoru o osiguranju, pri čemu se određeni članci odnose i na institut osiguranja od odgovornosti.

Sljedeći korak u normiranju osiguranja, a u sklopu toga i osiguranja od odgovornosti, bio je donošenje Zakona o osnovama sustava osiguranja imovine i osoba.¹⁴

Raspadom SFR Jugoslavije nastale su nove neovisne države, među ostalim, Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina. Hrvatska je 1994. donijela Zakon o osiguranju,¹⁵ a u siječnju 1995. Skupština Federacije Bosne i Hercegovine je usvojila Zakon o osiguranju imovine i osoba.¹⁶

3. USPOREDNI PRIKAZ OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

Institut osiguranja od odgovornosti našao je svoju primjenu u svim pravnim sustavima. Suvremene zemlje uređuju materiju vezanu za osiguranje od odgovornosti bilo posebnim zakonom o osiguranju, bilo u sklopu građanskih zakonika.

Prva u nizu zemalja koja je regulirala područje osiguranja od odgovornosti u sklopu jedinstvenog zakona o osiguranju jest Njemačka. Zato u proučavanju ovoga gradiva posebno mjesto zaslužuje njemački Gesetz über den Versicherungsvertrag, donesen 30. 5. 1908. godine, koji je znatno utjecao na zakonodavstvo drugih zemalja. Ovaj zakon osiguranju od odgovornosti posvećuje članke od 149. do 158. U članku 149. se kaže: "Kod osiguranja od odgovornosti osiguratelj je obvezan nadoknadi osiguraniku iznos koji je ovaj na temelju svoje odgovornosti bio obvezan platiti trećem za događaj koji je nastupio za vrijeme trajanja osiguranja." To je prvi zakonski tekst koji govori o sadržaju osiguranja od odgovornosti. Ovaj je zakon i danas na snazi pokraj niza posebnih propisa koji dotiču osiguranje od odgovornosti.

¹⁰ Službeni list SFRJ, broj 24/76.

¹¹ Službeni list SR BiH, broj 21/77.

¹² Narodne novine, broj 53/77.

¹³ Službeni list SFRJ, broj 29/78.

¹⁴ Službeni list SFRJ, broj 17/90.

¹⁵ Narodne novine, broj 9/94.

¹⁶ Službene novine Federacije BiH, broj 2/95.

Kako se ugovor o osiguranju od odgovornosti najmasovnije susreće kod autoodgovornosti, to je Njemačka, kao i veliki broj drugih zemalja, u ovoj domeni uvela sustav obvezatnog osiguranja, koji je reguliran s dva propisa: Zakonom o prometu na putevima, od 5. 4. 1965. i Zakonom o obvezatnom osiguranju, koji su dopunjeni naredbama iz 1971. i 1981. godine.

Pošto je veliki broj osiguranika osiguravao svoju odgovornost za štete vezane za rad njihovih radnji, to je njemački zakonodavac predvidio da ako je osiguranje ugovoreno za zakonsku odgovornost iz poslovne radnje, onda ono obuhvaća zakonsku odgovornost osiguranikova zastupnika kao onih osoba koje je on namjestio da vode ili nadziru radnju ili jedan dio radnje. U tom pogledu osiguranje važi kao da je ugovoreno za tuđ račun.

Postavilo se pitanje odgovornosti za namjerno prouzročene štete i njemački zakon, kao i većina zakona koji su kasnije doneseni, normirao je da osiguratelj ne odgovara za slučaj ako je osiguranik namjerno protuzakonito prouzročio nastanak čina za koji je odgovoran trećoj osobi. Jedno od pitanja koja su vezana za kvalitetu osiguranja svakako je i pitanje kada je osiguratelj dužan isplatiti štetu osiguraniku koju je on naknadio oštećenoj osobi. Da bi se ovi rokovi sveli na razumnu mjeru, zakonodavac je utvrdio da osiguratelj mora isplatiti odštetu u roku od dva tjedna od trenutka kada je osiguranik podmirio treću osobu ili od trenutka kada je zahtjev treće osobe potvrđen pravomoćnom presudom, priznanjem ili nagodbom.

Prema primjeru njemačkog prava, Austrija je normirala domenu osiguranja od odgovornosti u već ranije spomenutom Zakonu o ugovorima o osiguranju iz 1917. godine. Sve složeniji životni odnosi nametnuli su potrebu osuvremenjivanja osiguranja od odgovornosti, tako da je 2. 12. 1958. godine donesen novi Zakon o ugovorima o osiguranju. I ovaj zakon u članku 149. sadrži isti tekst koji je sadržan u članku 149. njemačkog zakona.

Francuska je 13. 7. 1930. godine donijela zakon o ugovorima o osiguranju posvetivši osiguranju od odgovornosti članke 50.-53. Taj je zakon dugo bio na snazi i često bio obrađivan u pravnoj teoriji. Novim potrebama života Francuzi su odgovorili izradom Kodeksa osiguranja, koji je usvojen 16. 7. 1976. godine. Taj se kodeks sastoji od tri dijela: prvog, zakonodavnog čiji se članci označuju slovom "L", drugog, sastavljen od pravnih normi koje se označuju slovom "R" i trećeg, sastavljen od odgovarajućih odluka označenih slovom "A". Članak L-124 Zakonika (ex članak 50. Zakona iz 1930. g.) glasi: "U osiguranju od odgovornosti osiguratelj je obavezan naknaditi štetu ako je treća oštećena osoba podnijela zahtjev za naknadu štete koju je prouzročio osiguranik."

Italija spada u skupinu zemalja koje su pravo osiguranja, a time i osiguranje od odgovornosti, obuhvatili Građanskim zakonikom, donesenim 16. 3. 1942. godine (IV. knjiga). U članku 1917. sadržana je sljedeća odredba: "Kod osiguranja od imovinskopravne odgovornosti osiguratelj je obavezan osiguranika obešteti za sve što, zbog činjenice koja se dogodila za vrijeme trajanja osiguranja, ovaj mora platiti trećoj osobi u vezi s odgovornošću na koju se odnosi ugovor." Isključena je odgovornost za štetu koja potječe iz zlonamjernih radnji.

Kod ovog vida osiguranja utvrđeno je da osiguratelj ima pravo, uz prethodno obavještenje osiguranika, neposredno isplatiti oštećenoj trećoj osobi dužnu naknadu, a dužan je neposredno platiti i kad to od njega zatraži osiguranik.

Troškove podnijete za osporavanje tužbe oštećenog protiv osiguranika snosi osiguratelj do jedne četvrtine osigurana iznosa. Međutim, u slučaju da se oštećenom duguje veći iznos od osiguranog, sudski troškovi se dijele između osiguratelja i osiguranika, razmjerno odgovarajućem interesu. Osiguranik kojeg tuži oštećeni može pozvati osiguratelja da se umiješa u spor.

Usprkos činjenici da je u nekim tzv. socijalističkim zemljama dugo postojao otpor uvođenju osiguranja od odgovornosti, jer se smatralo da je ovaj institut oprečan socijalističkom moralu, postupno su neke zemlje prihvatile osiguranje od odgovornosti, normirajući ga prvenstveno u sklopu građanskih zakonika. Tako je 1959. godine donesen Građanski zakonik Mađarske Narodne Republike koji sadrži odredbe o osiguranju od odgovornosti, a u članku 560. propisuje sljedeće: "Na temelju ugovora o osiguranju od odgovornosti osiguranik može tražiti da ga osiguratelj oslobodi, u mjeri u kojoj je ugovorom utvrđeno, od naknade štete za koju osiguranik odgovara na temelju pravnih propisa."

Osiguratelj može platiti određenu naknadu isključivo oštećenom; međutim, oštećeni ne može istjecati svoj zahtjev neposredno prema osiguratelju. Osiguranik može zahtijevati od osiguratelja da mu plati samo onoliko za koliko je on namirio potraživanja oštećenog.

Za razliku od većine država, kod kojih osiguratelj ne odgovara za zlonamjerno ponašanje i grubu nepažnju osiguranika, mađarski zakonodavac je utvrdio da se osiguratelj ne oslobađa odgovornosti prema oštećenom čak ni u slučaju zlonamjernog ponašanja ili grube nepažnje osiguranika. Međutim, u slučaju namjerno pričinjene štete i u slučajevima grube nepažnje koji su utvrđeni ugovorima, osiguratelj može tražiti od osiguranika naknadu isplaćena iznosa osiguranja, osim u slučaju kada osiguranik dokaže da ponašanje zbog kojeg je šteta nastupila nije bilo protupravno.

Narodna Republika Poljska donijela je 1964. godine svoj Građanski zakonik. Osiguranju od odgovornosti posvećuje članke 821. i 822. Članak 822. određuje da: "Ugovorom o osiguranju od imovinskopravne odgovornosti osiguravajući zavod se obvezuje nadoknaditi ugovorom predviđenu štetu pričinjenu trećim osobama, kojima odgovara za štetu osiguranik odnosno osoba u čiju je korist zaključen ugovor o osiguranju."

Iste godine, dakle, 1964. stupio je na snagu i Građanski zakonik Čehoslovačke Socijalističke Republike, koji osiguranju od odgovornosti posvećuje sedam članaka (377.-383.). Nakon osamostaljivanja Republike Češke i Republike Slovačke obje države su preuzele bivši građanski zakonik, a time i odredbe o osiguranju od odgovornosti normirane u člancima 822. do 828.¹⁷ Članak 822. češkog Građanskog zakonika i 822. slovačkog Građanskog zakonika opisuju prava i obveze stranaka u ugovoru o osiguranju: "Iz osiguranja od odgovornosti za štetu nastaje za osiguranika pravo da ako nastupi osigurani slučaj, osiguratelj umjesto njega, prema pravilima osiguranja, nadoknadi štetu za koju je osiguranik odgovoran."

¹⁷ Vidjeti šire: Jaromir Svoboda i drugi, *Občiansky zakonnik*, Bratislava 1994., i Jaroslav Bičovsky i Milan Holub, *Občiansky zakonik*, Praha 1995.

Dalje, u zakonima stoji da naknadu osiguratelj plaća oštećenom; no, oštećeni nema pravo na naknadu prema osiguratelju ako posebni propisi ne određuju drukčije. Ako osiguranik ne pristaje na to da naknada bude plaćena oštećenom, osiguratelj će naknadu dati na čuvanje javnom bilježniku.

Treba podsjetiti na interesantne odredbe češkog Građanskog zakonika i slovačkog Građanskog zakonika o šteti koju prouzroče pijani osiguranici, a koje kažu da, ako osiguranik prouzroči štetu zbog pijanstva, osiguratelj ima prema njemu pravo na odgovarajuću naknadu za ono što je umjesto njega platio.

ZAKLJUČAK

Osiguranje od odgovornosti je relativno novija vrsta osiguranja. Njegova pojava vezana je za pojavu i korištenje strojeva, a posebno brzih prometnih sredstava, kada raste mogućnost nastanka šteta i bez krivnje određene osobe. Mnoge osobe osiguravaju svoju odgovornost prema trećim osobama i plaćajući premiju osiguranja i pitanje imovinskopravnih posljedica svog štetnog čina prebacuju na osiguravajuća društva. Veliki broj ugovora o osiguranju od odgovornosti koji se svakodnevno zaključuju ukazuje na karakter ovog osiguranja.

Osiguranje od odgovornosti postaje predmetom zakonskih normi tek u prošlom stoljeću. Prvi zakon koji je regulirao osiguranje od odgovornosti je njemački Zakon o ugovoru o osiguranju. Postupno su i druge države regulirale ovaj institut zakonskim normama. U kratkom povijesnom prikazu ovog instituta mogli smo vidjeti da ova materija s vremenom dobiva na značenju.

U usporednom prikazu normi o osiguranju od odgovornosti bacili smo kratak pogled na zakone nekoliko europskih država koji govore o ovom osiguranju. Izloženi tekstovi ukazuju nam na činjenicu da je institut osiguranja od odgovornosti općeprihvaćen u zakonodavstvu modernih zemalja.

Summary

Nowadays, in the time of fast mashines, the institution of liability insurance is very important as it provides insurance to those persons who, by carring out their activites, can make damages to other people and their properties. The damages made to the third persons most often occur as the consequence of organising economic activites or the usage of fast transportation means. It is difficult to imagine modern life without liability insurance as an element of economic development.

In this paper the author gives historical survey of liability insurance, stating the first laws for regulating this institution in the world and here with us. In the second part of her paper, she provides a wide scope of European laws regulating liability insurance, concluding that the presented texts imply the fact that the institution of liability insurance is generally accepted in the laws of modern countries.